

ISBN: 978-625-7014-99-1

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 308

Araştırma - İnceleme

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Dizi Editörü
Yusuf Genç

Yayıma Hazırlayan
Dilârâ Yabul İşleyen

Düzeltili
Rıdvan Tulum

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Nilgün Sönmez

1. BASKI

Haziran 2020
İstanbul

Ketebe Yayınları
Sertifika No. 34989
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212.612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad.
No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok
Kat: 2 34310 Haramidere -
Avcılar / İstanbul Sertifika No: 44452
Tel: 212.412 17 00

© **Kitabın orijinal adı: Islamic Mysticism: A Short Introduction**

Eserin Türkiye hakkı Akcalı Ajans aracılığıyla Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Tasavvuf Tarihi

ALEXANDER KNYSH

TÜRKÇESİ
NURULLAH KOLTAŞ

KETEBE

Alexander Knysh

Alexander Knysh, Michigan Üniversitesi'nde Ortadoğu Araştırmaları Bölümü'nde İslamî Çalışmalar profesörüdür. Lisans ve yüksek lisans derecesini Leningrad Devlet Üniversitesi Arap Kültürü ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamlamıştır. Doktora derecesini 1986 yılında Sovyet Bilimler Akademisi Doğu Araştırmaları Enstitüsü'nden almıştır. 1994 yılında Michigan Üniversitesi Yakın Doğu Araştırmaları Bölümü'nde yardımcı doçent, 1998 yılında da İslamî Çalışmalar Bölümü'nde profesör olarak görev yapmaya başlamıştır. 1991'den bu yana Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşamaktadır. İlgi alanları arasında tasavvuf ve tarihsel perspektifte İslam teolojisi ile felsefî ve hukukî düşünce yer almaktadır. İslamî hareketleri ve Yemen, Kuzey Afrika, Rusya ve Kuzey Kafkaslar başta olmak üzere yerel bağlamda tasavvufu da incelemektedir.

Başlıca kitapları:

Sufism: A New History of Islamic Mysticism

Islam in Historical Perspective

Ibn 'Arabi in the Later Islamic Tradition: The Making of a Polemical Image in Medieval Islam

Nurullah Koltaş

Aslen Bitlis-Adilcevazlı. Eskişehir doğumlu. Konya'da büyüdü. Lisansını İngilizce Öğretmenliği, yüksek lisansını Tasavvuf ve doktorasını Kelam Anabilim Dalı'nda tamamladı. Frithjof Schuon, Seyyid Hüseyin Nasr, Martin Lings, Adonis, Nifferî, John L. Esposito, Max Weber gibi çeşitli yazarların kitaplarını Türkçeye çevirdi. Ayrıca Cummings, Pound ve Blake'den yaptığı şiir çevirileri edebiyat dergilerinde yayımlandı. *Gelenekselci Ekol ve İslam, Amerika'nın Tasavvufu Keşfi* gibi telif eserleri bulunmaktadır. Dil ve müzik, dilin kökeni ve dinî söylemdeki belirleyiciliği, Batı'daki ihtidalarda tasavvufun rolü gibi konular üzerinde çalışmaktadır. Mahmut Ata Hüseyin, Eşref Adem Yahya ve Hızır İlyas isimli üç oğul babasıdır.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	9
Türkçe Baskıya Önsöz	11
Giriş	13
Kısaltmalar	16

BİRİNCİ BÖLÜM

BAŞLANGIÇ

İsim.....	19
Varsayımlar ve Hedefler	22
Arketip Sufi: Hasan-ı Basrî.....	24
2/8. Yüzyıl ve 3/9. Yüzyıl Başlarında Zâhidâne ve Tasavvufî Bilginin Birikimi	26
Abdülvâhid b. Zeyd.....	29
Sufiyâne Tarzların Çeşitliliği:	
İbrâhim b. Edhem, İbnü'l-Mübârek ve Fudayl b. İyâz.....	31
İbrâhim b. Edhem	31
İbnü'l-Mübârek.....	33
Fudayl b. İyâz	34
Sonuçlar.....	36
Râbia el-Adeviyye'nin Aşk Tasavvufu	37
Tasavvufî Dil ve Tefekkürün Oluşumu: Şakîk-i Belhî	43

İKİNCİ BÖLÜM

BATI VİLÂYETLERİNDE ZÜHD VE TASAVVUF: SURİYE VE MISIR

Ebû Süleymân ed-Dârânî ve Halkası.....	49
Zünnûn el-Mısırî	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAĞDAT TASAVVUF EKOLÜ

Tasavvufî Psikolojinin Yükselişi: Muhâsibî	57
Bağdat Geleneğinin Teşekkülü.....	61
“Sahv”ı Esas Alan Tasavvuf: Cüneyd-i Bağdâdî	65
“Tasavvuf İlminin Lisânı”: Ebû Saîd el-Harrâz.....	69
Aşk Tasavvufunun Zuhuru.....	72

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BÂYEZÎD VE HALLÂC’IN “SEKR”İ ESAS ALAN TASAVVUFU..... 79

BEŞİNCİ BÖLÜM

BASRA VE HORASAN’DAKİ ZÜHD VE TASAVVUF HAREKETLERİ

İbn Kerrâm ve Kerrâmiyye.....	101
Kınanma Yolu: Horasan Melâmetiyye’si	106
Neden Tasavvuf? İslâm’ın Altın Çağ’ında Tasavvufun İtibarına İlişkin Bazı Gözlemler.....	110
Münferit Şahsiyetler: Nifferî, Tirmizî ve İbn Meserre.....	113

ALTINCI BÖLÜM

TASAVVUF GELENEĞİNİN SİSTEMLEŞTİRİLMESİ

Ebû Nasr es-Serrâc ve <i>Kitâbu’l-Lüma’</i> ’sı.....	129
Ebû Tâlib el-Mekkî	131
Doğu Sınırında Tasavvuf: Kelâbâzî.....	132
Horasan Geleneğinin Sistemleştirilmesi: Sülemî.....	134
Ebû Nuaym’ın <i>Hilyetü’l-Evliyâ’sı</i>	137
Kuşeyrî’nin <i>Risâle’si</i>	138
Fars Dilinde Tasavvuf: Hücvirî’nin <i>Keşfu’l-Mahcûb’u</i>	141

Hanbelî Neşveli Tasavvuf: Ensârî el-Herevî	143
Tasavvuf İlminin Rüşdünü İspatı: Gazâlî.....	148
Gazâlî'nin Hayatı	148
Gazâlî'nin Eserleri ve Tâlimleri	150

YEDİNCİ BÖLÜM

EDEBİYAT VE METAFİZİK OLARAK TASAVVUF: TASAVVUFÎ ŞİİR VE FELSEFENİN BÜYÜK ÜSTADLARI

Attâr.....	160
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	164
Mevlânâ'nın Dünya Görüşü	167
Câmî.....	169
Tevhid Metafiziği Olarak Tasavvuf: İbnü'l-Arabî.....	170
İbnü'l-Arabî'nin Tâlimi.....	172

SEKİZİNCİ BÖLÜM

TASAVVUFTA BİRLİK VE ÇEŞİTLİLİK: TARİKATLARIN DOĞUŞU

Tarikatların Doğuşu	181
Tarikatler Dönemi Tasavvufunun Büyük Şeyhleri	188
Abdülkâdir Geylânî (ö. 561/1166) ve Kâdiriyye.....	188
Kâdiriliğin Coğrafi ve Kurumsal Boyutları.....	192
Genel Gözlemler.....	198
Sühreverdî ve Sühreverdiyye.....	200
Şehabeddîn Ömer es-Sühreverdî: Sosyal Politik Bir Faktör Olarak Tasavvuf... 202	
Sühreverdiyye Tarikâtı.....	208
Şâzeliyye ve Şâzeliyye'nin Ortaya Çıkışı	212
Şâzeliyye	216
Bahâeddin Nakşibend ve Nakşibendiyye	221
İranda Nakşibendiyye.....	224
Türkiye'de Nakşibendiyye.....	227
Hindistan'da Nakşibendiyye.....	230
Necmeddîn-i Kübrâ ve Kübreviyye	235
Şii Bağlamda Tasavvuf: Ni'metullahiyye.....	238

DOKUZUNCU BÖLÜM

SON ALTI ASIRDA YEREL TASAVVUFÎ KURUMLAR

Mağrib'de Tasavvuf ve Tarikatlar.....	247
Sahra Altı Afrika'da Tasavvuf.....	252
Ticâniyye.....	254
İdrîsî Geleneği.....	255
Sudanlı Mehdî.....	257
Bir Tebliğ Vasıtası Olarak Tasavvuf.....	260
Tasavvufun Siyasî ve Sosyal Alanlardaki Rolü.....	261
Tasavvufun Türklere Özgü Hali: Halvetiyye ve Diğer Türk Tarikatları.....	263
Yeseviyye.....	269
Kalenderiyye.....	270
Bayrâmiyye ve [Neo-]Melâmetiyye (Melâmîlik).....	272
Bektâşiyye.....	274
Babürlüler Dönemi Hindistan'ında Tasavvufî Müesseseler.....	277
Endonezya'da Tasavvuf.....	281
Kafkaslarda Tasavvuf.....	284
Şâmil ve "Müridizm": Metodolojik Problemler.....	289

ONUNCU BÖLÜM

BAŞLICA TASAVVUFÎ KAVRAMLAR VE KURUMLAR

Yol: Tarîk(at).....	297
Tasavvuf Yolunun "Hâl" ve "Makâm"ları.....	299
Tasavvufî Yolun Gayesi: Fenâ/Bekâ.....	303
Tasavvuf Epistemolojisi: Keşf.....	305
Tasavvufî Hâlleri Harekete Geçiren Usûller: Halvet, Zikir ve Semâ.....	307
Halvet.....	308
Ziki.....	310
Semâ.....	314
Genel Sonuç	317
Kaynakça	319
Dizin	327

TEŞEKKÜR

Tasavvufun çeşitli yönlerine ilişkin kaleme aldıkları makalelerini kullanmama izin verdikleri için *Encyclopaedia of Islam*'a katkıda bulunmuş olan aşağıdaki müelliflere müteşekkir olduğumu ifade etmek isterim.

H. Algar, “Naqshband,” “Naqshbandiyya,” “Ni’matallâhiyya”

C. E. Bosworth, “Karrâmiyya”

G. Böwering, “Sahl al-Tustarî” ve “al-Sulamî”

J. During, “Samâ”

A. Hartmann, “al-Suhrawardî, Shihâb al-Dîn”

P. M. Holt, “al-Mahdiyya”

J. O. Hunwick, “Kunta” ve “Taşawwuf in Africa”

C. H. Imber, “al-Malâmatiyya”

F. de Jong, “Khalwatiyya”

A. H. Johns, “Shams al-Dîn al-Samatrâ’î”

H. Landolt, “Khalwa”

B. Lawrence, “Makhdûm al-Mulk Manērî”

I. M. Lewis, “Muḥammad b. ‘Abdallâh Ḥassân”

P. Lory, “al-Shâdhilî” ve “al-Shâdhiliyya”

Y. Marquet, “al-Tirmidhî al-Ḥakîm”

R. S. O’Fahey, “Ṭarîqa in northeastern and eastern Africa”

B. Reinert, “Sarî al-Sakaṭî”